

Sociální péče – sylaby přednášky dne 1. 5. 2007

Sociální péče je systémové součástí sociálního zabezpečení. Představuje doplňkový systém, který má napomáhat fyzickým osobám, jež se ocitly v tíživých sociálních situacích, které nemohou překonat vlastním přičiněním. Při realizaci sociální péče by se měl plně projevit princip subsidiarity, což znamená, že jednotlivá plnění by nastupovala až v případě, že jedinec není schopen překonávat tyto situace sám s využitím jiných možností včetně jiných systémových součástí sociálního zabezpečení.

Z hlediska postavení státu v tomto subsystému lze hovořit o státním zabezpečení, protože stát je jeho základním nositelem. Vedle státu se však na provádění sociální péče podílejí i jiné subjekty – nestátní subjekty – územní samosprávné celky, fyzické i právnické osoby.

Z hlediska postavení jednotlivce – fyzické osoby je sociální péče postavena na principu zaopatřovací. Sociální péče začíná vůči jedinci působit v okamžiku, kdy u něho nastane definovaná sociální potřeba, aniž by bylo třeba dopředu plnit nějaké povinnosti (účast na pojištění, placení pojistného apod.).

Vzhledem k tomu, že v tomto systému je postupně opuštěn „státní paternalismus“, bylo by vhodnější hovořit o sociální pomoci. V obecném pohledu je však původní název „sociální péče“ zatím daleko vžitější.

Sociální péči lze v současné době rozdělit do tří oblastí:

- pomoc osobám, které se ocitly v nepříznivé sociální situaci a potřebují ji překonat s pomocí určitých služeb – upravováno **zákonem č. 108/2006 Sb.**, o sociálních službách;
- zajištění základních životních podmínek osob, které se ocitly v hmotné nouzi – upravováno **zákonem č. 111/2006 Sb.**, o pomoci v hmotné nouzi;
- péče o osoby těžce zdravotně postižené a pomoc osobám ohroženým domácím násilím – upravováno **zákonem č. 100/1988 Sb.**, o sociálním zabezpečení

Z hlediska aplikace uvedených právních předpisů a posuzování podmínek pro poskytování sociální péče má ještě zásadní význam i **zákon č. 110/2006 Sb.**, o životním a existenčním minimu.

Osobní rozsah podle § 4 zákona č. 108/2006 Sb.

- osoba s trvalým pobytem na území ČR,
- osoba, které byl udělen azyl podle zvláštního zákona,
- cizinec bez trvalého pobytu na území ČR, jemuž tato práva zaručuje mezinárodní smlouva,
- občan jiného členského státu EU, který je na území ČR hlášený k pobytu po dobu delší než 3 měsíce, pokud tento nárok nevyplývá z přímo použitelného předpisu (nařízení č. 1408/71 o aplikaci soustav sociálního zabezpečení nebo nařízení č. 1612/68 o svobodě pohybu zaměstnanců uvnitř ES),
- rodinný příslušník občana jiného členského státu EU za stejných podmínek jako samotný občan,
- cizinec, který má právo dlouhodobého pobytu na území jiného členského státu EU a je hlášen v ČR k pobytu na dobu delší než 3 měsíce,
- osoba pobývající legálně na území ČR.

Osobní rozsah podle § 5 zákona č. 111/2006 Sb.

- osoba s trvalým pobytem na území ČR,
- osoba, které byl udělen azyl podle zvláštního zákona,
- cizinec bez trvalého pobytu na území ČR, jemuž tato práva zaručuje mezinárodní smlouva,
- občan jiného členského státu EU, který je na území ČR hlášený k pobytu po dobu delší než 3 měsíce, pokud tento nárok nevyplývá z přímo použitelného předpisu (nařízení č. 1408/71 o aplikaci soustav sociálního zabezpečení nebo nařízení č. 1612/68 o svobodě pohybu zaměstnanců uvnitř ES),
- rodinný příslušník občana jiného členského státu EU za stejných podmínek jako samotný občan,
- osoba pobyvající legálně na území ČR.

Osobní rozsah podle § 73 a § 74a zákona č. 100/1988 Sb.

- osoby těžce zdravotně postižené,
- osoby ohrožené domácím násilím,
- občan jiného členského státu EU, který je na území ČR hlášený k pobytu po dobu delší než 3 měsíce, pokud tento nárok nevyplývá z přímo použitelného předpisu (nařízení č. 1408/71 o aplikaci soustav sociálního zabezpečení nebo nařízení č. 1612/68 o svobodě pohybu zaměstnanců uvnitř ES),
- rodinný příslušník občana jiného členského státu EU za stejných podmínek jako samotný občan,

V souvislosti s poskytováním dávek občanům EU podle výše uvedeného kritéria (tedy v těch případech, kdy poskytování dávky nevyplývá z přímo použitelného předpisu) se posuzuje tzv. **neodůvodnitelná zátěž systému** související s přínosem a možností těchto osob ve vztahu k systému sociálního zabezpečení. Pro účely zjištění, zda tyto osoby nejsou neodůvodnitelnou zátěží pro systém sociálního zabezpečení, se posuzují pomocí bodového hodnocení následující otázky:

- délka pobytu podle zvláštního právního předpisu na území České republiky,
- doba zaměstnání nebo doba výkonu samostatné výdělečné činnosti na území České republiky,
- doba soustavné přípravy na budoucí povolání na území České republiky,
- možnost pracovního uplatnění na území České republiky podle získané kvalifikace, nutnosti zvýšené péče při zprostředkování zaměstnání a míry nezaměstnanosti.

V případě, že na základě bodového hodnocení je stanoven závěr, že osoba představuje neodůvodnitelnou zátěž pro systém sociálního zabezpečení, má to za následek ukončení přechodného pobytu.

Nositelé sociální péče

- pro oblast sociálních služeb: MPSV, krajské úřady a obecní úřady obcí s rozšířenou působností v přenesené působnosti, úřady práce, kraje a obce v samostatné působnosti, fyzické a právnické osoby
- pro oblast pomoci v hmotné nouzi: MPSV, krajské úřady, obecní úřady obcí s rozšířenou působností a pověřené obecní úřady v přenesené působnosti
- pro oblast péče o těžce zdravotně postižené osoby: MPSV, krajské úřady a obecní úřady všech stupňů v přenesené působnosti, obce a kraje v samostatné působnosti.

Věcný rozsah sociální péče

V rámci systému sociální péče se mohou poskytovat všechny druhy plnění, které v sociálním zabezpečení existují – dávky peněžité i věcné, služby. Vyskytují se dávky obligatorní i fakultativní, dávky jednorázové i opakující se.

Struktura dávek a služeb

- pro oblast sociálních služeb:
 - o příspěvek na péči (peněžité, obligatorní a opakující se dávka),
 - o služby – sociální poradenství, služby sociální péče a služby sociální prevence
- pro oblast pomoci v hmotné nouzi: poskytují se peněžité opakující se i jednorázové dávky, obligatorní povaha
 - o příspěvek na živobytí
 - o doplatek na bydlení
 - o mimořádná okamžitá pomoc
- pro oblast péče o osoby těžce zdravotně postižené:
 - o peněžité dávky (opakující se i jednorázové, fakultativní i obligatorní),
 - o věcné dávky
 - o průkaz mimořádných výhod pro některé skupiny těžce zdravotně postižených osob
 - o pomoc v intervenčních centrech.

Vymezení některých pojmů

Pojem hmotná nouze

V zákoně č. 111/2006 Sb. je pojem hmotná nouze vymezen v několika rovinách. V obecném vymezení se za osobu v hmotné nouzi považuje osoba, jestliže její příjem a příjem společně posuzovaných osob nedosahuje částky živobytí a nemůže si tyto příjmy zvýšit vzhledem ke svému věku, zdravotnímu stavu nebo jiným vážným důvodům vlastním přičiněním, a proto je ohroženo zabezpečení jejich základních životních podmínek. Osobou v hmotné nouzi je rovněž osoba, jejíž příjmy (společně s posuzovanými osobami) s event. příspěvkem na živobytí sice dosahují částek živobytí, ale nepostačují na zajištění odůvodněných nákladů na bydlení.

Pojem hmotná nouze je však stanovován i pro další dílčí případy, kdy posuzované osoby nespĺňují výše uvedené obecné definice:

- nespĺňují podmínky obecného vymezení, ale s ohledem na nedostatek finančních prostředků jim hrozí vážná újma na zdraví,
- postihne je vážná mimořádná událost (povodeň, vichřice, požár atd.) a jejich celkové sociální a majetkové poměry jsou takové, že jim neumožňují překonat nepříznivou situaci vlastními silami,
- nemají vzhledem k příjmům a celkovým sociálním a majetkovým poměrům dostatečné prostředky
 - o k úhradě nezbytného jednorázového výdaje, spojeného zejména se zaplacením správního poplatku při prokázání ztráty osobních dokladů, při vydání duplikátu rodného listu nebo dokladů potřebných k přijetí do zaměstnání, s úhradou jízdného v případě ztráty peněžních prostředků, a v případě nezbytné potřeby s úhradou noclehu, nebo
 - o na úhradu nákladů spojených s pořízením nezbytných základních předmětů dlouhodobé potřeby a na základní vybavení domácnosti a odůvodněných nákladů souvisejících se vzděláním nebo zájmovou činností nezaopatřeného dítěte.
- v daném čase, s ohledem na neuspokojivé sociální zázemí a nedostatek finančních prostředků nemůže úspěšně řešit svoji situaci a je ohrožena sociálním vyloučením (např. propuštění z výkonu vazby nebo výkonu trestu odnětí svobody, propuštění z léčebny

chorobných závislostí, propuštění z ochranné výchovy, osoba bez přístřeší, osoba, jejíž práva a zájmy jsou ohroženy trestnou činností jiné osoby).

Životní minimum

je v zákoně č. 110/2006 Sb. definováno jako minimální hranice peněžních příjmů fyzických osob k zajištění výživy a ostatních základních osobních potřeb. Jestliže fyzická osoba žije sama a není společně posuzována s jinými osobami, je její životní minimum stanoveno částkou 3.126,- Kč. Jestliže je fyzická osoba posuzována společně s dalšími fyzickými osobami, je životní minimum odstupňováno podle pořadí této osoby při společném posuzování. V pořadí jsou nejdříve podle věku seřazeny osoby, které nejsou nezaopatřenými dětmi – první osoba (nejstarší) má stanoveno životní minimum ve výši 2.880,- Kč, všechny další osoby v pořadí mají stanovené životní minimum ve výši 2.600,- Kč; dále jsou potom zařazeny osoby, které jsou nezaopatřenými dětmi – jejich životní minimum je odstupňováno podle věku – 1.600,- Kč do 6 let věku, 1.960,- Kč od 6 do 15 let, 2.250,- Kč od 15 let do 26 let. Nezaopatřenost dítěte se posuzuje podle zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře.

Existenční minimum

je potom v témže zákoně vymezeno jako minimální hranice příjmů osob, která se považuje za nezbytnou k zajištění výživy a ostatních základních osobních potřeb na úrovni umožňující přežití. Obecná výše existenčního minima je 2.020,- Kč. Toto existenční minimum nelze použít u nezaopatřeného dítěte, u příjemce starobního důchodu, u osoby plně invalidní a u osoby starší 65 let věku.

Částky životního i existenčního minima je vláda zmocněna upravovat podle vývoje skutečných nákladů na výživu a ostatní osobní náklady v závislosti na vývoji indexu spotřebitelských cen.

Společně posuzované osoby

S určitými výjimkami se společně posuzují přednostně rodiče a nezletilé nezaopatřené děti. Dále se společně posuzují manželé. Společně mohou být posuzováni i rodiče a zletilé děti, pokud společně s rodiči užívají byt. Společně mohou být posuzovány i jiné osoby, které společně užívají byt. Z uvedených pravidel jsou stanoveny různé výjimky v zákoně č. 110/2006 Sb.